

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

5. De præcepto diligendi proximum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

Ad id vero quod ex S. Augustino adferbatur respon-
deo, eum id significare voluisse tantummodo, hominem,
qui vitam propriam ponit pro amico, magis in hoc dili-
gere amicum, quam seipsum; hoc tamen vitiosum non ef-
fe, dummodo bonum gratiæ, gloriæ & virtutis sibi ipsi
magis velit, & optet, quam amico. Et fortassis S. Augu-
stinus dicere voluit, contra ordinem charitatis facere, qui
temere, & vane vitam suam pro amico perdit: non qui
perdit, ut amicitia bonum tueatur, & seruet.

Tertio quaeritur, An aliquando corporalem vitam pro
alio, mortis periculo exponere, iure cogamur? Certum
est, pro vita spiritali alterius, vitam corporalem esse po-
nendam: ut si quis incurrat periculum fidei, religionis,
vel alicuius alterius virtutis ad salutem æternam necessa-
riæ. Vnde Sylueltet in verbo, *Belium*, 2. *quæst.* 4. & Maior in
4. *dist.* 15. *quæst.* 22. Si infans, inquit, subeat periculum
ne ex hac vita decedat citra Baptismum, nisi ego eum ba-
ptizauero, iure diuino iubeo eum baptizare, etiamsi ego
ipsum mortis periculum incurram. Item si ego populum
non moueam, vel doceam, periculum erit ne hæresi cor-
rumpatur: & idcirco monere aut docere populum cogor,
etiam cum meæ vitæ discrimine. Veluti si Tyrannus mihi
mortem minuerit.

Pari ratione si adulteram scēnam monuero, ea uti
ab adulterio desistat, charitatis lege compellor ad eam
monendam, & corripiendam, ut eam Domino lucrer,
tamen necem mihi adulter machinetur.

Difficultas igitur in eo est, An aliquando oblige-
mur ad vitam corporalem ponendam pro vita alterius corpora-
li? Distinguendum videtur: Aut vitam nostram mortis
periculo obicimus pro Principe, pro Rege, Patria, siue
populo, vel quouis alio, cuius vita saluti, & bono commu-
ni sit necessaria, vel maxime utilis: & tunc quisque debet
vitam suam pro illo ponere, quia iure naturali commune
bonum proprio anteferre debemus: qua ratione quis pe-
riculo brachium, aut manum exponit, ne pereat caput, ex
quo pender totius corporis salus. Aut, quo pro vitam
nostram in discrimen adducimus, priuatus tantum homo
est: & tunc quamuis licite possimus pro illo mori, ut dixi
quaestione superiori, non tamen ad id charitatis præcepto
compellimur, id enim lex quidem charitatis permittit,
sed non præcipit.

Quarto quaeritur, An in naufragio licitum sit mihi ha-
bere tabulam, qua possum saluus euadere, alteri periculi-
tanti dare ne pereat? Sotus lib. 5. de iustitia, *quæst.* 1. *artic.* 6.
negat id esse licitum mihi, quia perinde esset ac si meipsum
occiderem, tabulam, qua seruari me possem, relinquens,
& abiiciens. Idem sine dubio diceret Sotus de eo, qui in
bello equum quem habet, alteri traderet ad fugam capef-
sendam: idem etiam de eo, qui in itinere per media fri-
gora, & niues vestem suam alteri præberet, vel de eo, qui
in fame extrema panem quem habet, largiretur alteri.

At Victoria in *Relect. de Homicidio*, num. 25. 26. *Et seqq.* &
Corduben. lib. 1. *Quæstionum quæst.* 38. oppositum viden-
tur asserere, ea ratione adducti, quod hoc quempiam fa-
cere non sit per se, & directe mortem sibi consciscere, sed
solum non tueri vitam suam, cum possit: nam si reuera
tunc quis is faciendo interficeret seipsum, per se, & dire-
cto, nunquam liceret alteri id facere pro alio. At idem So-
tus concedit licitum esse mihi facere pro Duce, pro Prin-
cipe, pro Rege, vel quouis alio viro maxime utili, vel ne-
cessario Republicæ. Hoc videtur probabilius esse.

Dices: Cum id facimus pro Rege, vel Duce, vel simili
alio, communem Republicæ salutem priuatae anteponi-
mus: at id locum non habet, cum facimus causa dumtaxat
hominis priuati. Sed contra est argumentum, quia
cum pro Rege, vel Duce facimus, ad id faciendum præce-
pto obligamur, ut bonum commune seruemus nostro
posthabito: at id cum pro amico facimus, quamuis ad id
non oblige-mur, non tam facere prohibemur, quia ut dixi
ordo charitatis non requirit, ut vitam nostram corpora-

lem vitæ proximi præferamus: nec tabulam, vel equum,
vel panem, aut veslem in tanto vitæ periculo quempiam
relinquere, ut alius saluus fiat, est seipsum per se, & directo
interimere, sed amicum seruare, cum certo suæ vitæ peri-
culo.

Hinc est, ut licitum tibi non sit in tanto vitæ discrimi-
ne tabulam, vel equum, aut panem abicere, & non gratia
amicum, vel proximum seruandi: nam tunc id faceres vane
& temere, hoc est, absque vlla legitima causa, & pro-
inde Ordinem charitatis euerteres, quo te ipsum diligere
debes, & te ipsum interficeres, vitæ necessaria subtrahen-
do, non alicuius vitæ tuendæ causa.

C A P. V.

De præcepto diligendi proximum.

Primo quaeritur, Quomodo intelligatur præceptum
diligendi proximum, cum dicitur Leuitici 19. *Diliger
amicum tuum sicut te ipsum*: & Matth. 22. *Secundum autem
simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: & Ioan.
19. *Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inuicem sicut di-
lexi vos.*

Sciendum est huiusmodi, præcepta dupliciter intelligi
posse. Nam quemadmodum amor benevolentia in pro-
ximum duplex est, naturalis, & supernaturalis: naturalis
quidem, quo diligimus proximum propter ipsum, non
causa nostri commodi, sed quateus homo est, ac proin-
de quatenus est bonorum, quæ possunt hominibus natu-
raliter conuenire, particeps; supernaturalis vero, quo dili-
gimus proximum propter ipsum, quatenus est gratiæ, &
eorum supernaturalium bonorum, quæ ad vitam æter-
nam spectant, capax: ut ait Caietanus *secunda secunda quæst.*
25. *artic.* 1. quatenus est quidam amicus in Deo, & propter
Deum, siue quatenus est amicus diuinus: sicut naturali
charitate diligimus proximum, quatenus est amicus qui-
dam humanus, siue naturæ humanæ consors: Sic præcep-
tum de diligendo proximo duplex est, vnum quod est na-
turalis iuris, alterum, quod est diuini, & supernaturalis iu-
ris. Naturale est, quod naturalis ratio præscribit, videli-
cet proximum esse diligendum propter se, quatenus homo
est: quo præcepto ei optare & velle debemus bona,
quæ hominibus consentanea sunt, videlicet salutem, vi-
tamque corporis, sanitatem mentis, vitæ probitatem, ho-
norem, & famam, & huius generis alia. Præceptum diu-
inum, & supernaturale est, quod Deus ipse non natura
constituit, nimirum, esse proximum diligendum propter
ipsum, non causa nostri, sed quatenus est gratiæ, & vitæ
sempiternæ capax: quo præcepto ei optare cogimur bo-
na gratiæ, & ea, quæ ad vitam æternam consequendam
spectant: Et de hoc præcepto loquitur Christus Domi-
nus, cum ait: *Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inui-
cem sicut dilexi vos.* Et dilectus Domini discipulus: *Hoc
mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligit & fra-
trem suum*: & de hoc potissimum sermo est Matth. 22. &
Leuit. 19. cum quisque iubetur, proximum, vel amicum
suum diligere sicut seipsum. Sed locum etiam hoc habet
in præcepto naturali, quo diligere debemus proximum
sicut nos ipsos.

Secundo quaeritur, Qua ratione modus huiusmodi
præcepti sit intelligendus, cum iubemur diligere proxi-
mum sicut nos ipsos? Communis est Theologorum senti-
entia, quam habet S. Thomas in *secunda secunda quæst.* 44.
art. 7. particulam (*sicut*) non significare, proximum esse
diligendum tantum, quantum nos, sed eo modo quo nos
videlicet ut cum diligamus propter ipsum, non propter
nos ipsos, nimirum ut gratiam, & vitam æternam conse-
quatur, ac propterea, ut ei optemus gratiæ cœlestis bona,
ac cœtera, quatenus ad salutem æternam consequendam
sunt necessaria. Et ut diligamus proximum, quia homo
est, sicut & nos sumus homines, quasi dicatur, diligendus
est proximus, quia est nostræ naturæ particeps.

Tertio quaeritur, Quomam tempore praecipuum charitatis in proximum nos obliget? De hac quaestione Nauarrus in *Manuali cap. 14. num. 8. § 9.*

Certum est, huiusmodi praecipuum obligari nos quouis tempore ad deponendum animi odium in proximum: nunquam enim proximum odisse, cura conscientia, possumus. Item parato animo esse debemus ad diligendum proximum, si necesse sit.

Conspertum itidem est, praecipuum diuino, & supernaturali obligari nos ad opus & officium charitatis externum, quando proximus in extrema necessitate constitutus indiget nostra ope & auxilio ad gratiam, & salutem aeternam consequendam. Veluti, si infans, aut mente captus; aut etiam mentis compos sine baptismo iam esset mortuus, vel si quis postulare à nobis consilium, vel quoduis aliud spirituale adiuuicium, sine quo probabiliter condemnaretur. Praecipuum etiam naturale de diligendo proximo, obligat nos ad opus externum amoris, quando proximus in extrema necessitate positus indiget nostro auxilio, quo ille à periculo mortis corporalis liberetur: nam ratio naturalis tunc dicitur, ut proximum tanto malo subleuemus; Sicut etiam nos si in tanto periculo versaremur, salui fieri vellemus.

Sed nunquid, (quaerit aliquis) debemus etiam tunc, bona gratiae & gloriae oprando, proximo nostro succurrere? Respondet Nauarrus, *vers. Dixi quando*, minime nos ad id obligari: quia satis est, si praesentem huiusmodi proximi necessitatem subleuemus amore naturali moti, non charitate supernaturali.

Sed dicendum existimo, charitatis humanae praecipuum satis facere nos, si ex charitate humana subsidium proximo praestemus: ac quando charitatis diuinae praecipuum nos obligat ad iuuandum proximum, tunc ex charitate diuina subsidium est dandum, ut statim dicam.

Difficultas igitur in eo, quomam tempore debemus amoris aeterni actum elicere erga proximum? De hoc Nauarrus nihil attigit: Certe facile non est tempus certum assignare. Sufficit generatim dicere, tunc praecipuum nos obligari, cum proximus in extrema necessitate constitutus, tali amoris nostri actu indigeat, ut salutem, vel spirituales, vel corporalem penitus consequatur.

Si quaeras, An quando obligamur proximum opere charitatis externo iuuare, cogamur illud opus externum ex interna charitate facere? Debet quidem, sed non semper. Nam si quis proximo sacramenta ministrat, lethalis peccati conscius, lethaliter peccat: ergo tunc ne peccet, debet cum gratia, & charitate conferre, aut saltem putans bona fide se Dei gratiam habere. Item cum diuinum praecipuum sit datum de charitate diuina in proximum; consequens est, ut aliquando nos obliget ad diligendum proximum actu charitatis diuinae interno.

Quaeres, An peccator, quamdiu peccator est, possit charitatis diuinae praecipuum implere de proximo diligendo? Bannes *secunda secunda, quaest. 44. art. 2. ait*, sicut qui pecunias, vel aliquid aliud non habet, excusatur à praecipuum dandi eleemosynam; sic is, qui charitatem non habet, excusatur ab obligatione diligendi proximum ex charitate. Hoc mihi non placet, quia pecuniae in nostra potestate non sunt: ac peccator auxilio & gratia Dei, si velit, potest charitatem habere, qua diligat ex charitate proximum, quando est necesse. Ex charitate, inquam, quam habet, vel saltem quam putat bona fide se habere: hinc est, ut praecipuum diuinae charitatis in proximum possit impleri extra charitatem.

Quarto quaeritur, An ordo charitatis in praecipuum cadat? Respondet S. Thomas *secunda secunda, quaest. 44. artic. 8.* cadere sub praecipuum: nam Deum magis, quam nos, & proximum diligere debemus: & nos ipsos magis quam proximum; & proximi spirituales salutem magis, quam nostram corporalem.

Quinto quaeritur, Quomam proximus noster intelligatur? Respondet *ex S. Thoma in secunda secunda, quaest. 25.*

art. 6. Proximum intelligi omnem hominem in hac vita mortalitatis peregrinantem, qui quatenus homo est, charitate naturali eum diligendus, quatenus vero gratiae & gloriae caelestis est particeps, charitate supernaturali. Vnde idem S. Thomas in *eadem quaest. art. 6.* probat, peccatores esse ex charitate diligendos, quamuis odio habendos non quod peccatores sint: hoc est, odio habendum peccatum in illis. Quarta ratione David *Psalm. 118.* dicit: *Iniquus edite habui: & Psalm. 100.* In matutino interficiebam omnes peccatores terrae; Exodi 12. *Maleficus non poterit viuere:* & in *Psalm. 9.* *Conuertentur peccatores in infernum.* Et *artic. 11.* idem S. Thomas ostendit, Daemones & ceteros ad supplicium aeternum damnatos, non esse ex charitate diligendos tanquam amicos, nec tanquam gratiae & vitae aeternae capaces, quia amplius ea bona posita Dei lege obtinere non possunt. Nilominus tamen possunt ex charitate diligere, quatenus volumus in suis naturalibus permanere ad gloriam Dei. Sicut etiam ex charitate diligimus brutam animaliam, & cetera quaecumque sunt rationis expertia, quia volumus illis bona, videlicet ut sint, & conferentur propter gloriam Dei, & honorem, & utilitatem hominum.

Sexto quaeritur, An praecipuum de proximo diligendo sit speciale, à ceteris secundae tabulae in Decalogo contentis distinctum? Est sine dubio, Nam *Matth. 22.* dixit: Primum, & maximum mandatum esse, *Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: Secundum autem simile huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* At si non esset speciale, & à ceteris distinctum, non faceret cum ceteris numerum: genus enim non numeratur cum formis; ac proinde quod generale est, & in ceteris quoque specialia sunt contentum, & inclusum, cum illis non computatur, nec habetur in numero. Dices, cum cetera seruantur, praecipuum de proximo diligendo est omnino impletum: ergo non est speciale à reliquis distinctum. Respondet, huiusmodi praecipuum esse speciale, quia speciale actum, & officium in proximum requirit: item certa tempora habet, quibus nos proximo obstringit, & obligat, ut superius iam dixi.

Septimo quaeritur, Quot, & qui sint charitatis effectus? S. Thomas *secunda secunda, quaest. 28. 29. § 30.* docet tres esse charitatis effectus, nempe, Gaudium cordis & mentis, de quo agit *quaest. 28.* Concordiam & pacem, de qua in *quaestione 29.* & Misericordiam, de qua in *quaestione trigesima.* Gaudium reuera non est amor, sed amoris effectus, vnde amorem consequitur, nam qui se invicem amant, ut amici, mutua praesentia delectantur, mutuo aspectu & sermone gaudent. Qui amat, gaudet, quod is, quem amat, sit, cōseruetur, & valeat. Qui amat, ob rei amatae praesentiam gaudet. Gaudium igitur est de bono quod amatur, & habetur.

Concordia amorem consequitur: qui se amant, idem volunt, sentiunt, dicunt, seclantur, & exequuntur, quia animo, & voluntate, ac mente concordant. Concordes illi sunt, quorum sensus in vna, eademque re conveniunt. Concordia, est maximum, & firmissimum bonorum vinculum. Mundus hic se concordiam quadam amicitia, & charitate complectitur. Vniuersa quae natura constant, quaeque eientur ac mouentur, concordia seferuntur & seruantur: discordia dissipantur.

Nulla domus tam stabilis, nulla ciuitas tam firma, nullum regnum tam potens, ac validum, quod non odiis, dissensionibus, atque discordiis possit eueri. Scilurus homo Seytha, octoginta filios habens, mortuus, singulis telorum fasciculis portexit, & rumpere iussit, id cum non possent perficere, singula iacula exemit, & ita omnia facile fregit: filios sic admonens: *Si concordes eritis, validi, inuictique manebitis: contra si dissidis distrahemini, imbecilles eritis, & expugnati faciles.*

Lacedaemonis periclitantibus, ac de ciuitate moribus cingenda, consultantibus, dixit Antisthenes: *Sentum haste scuto, galea galea, atque viro vir: Sic mihi staret Lacedaemonii, & miris cincti sumus.* Pytho Rhetor Byzantius, cum esset supra modum obeso corpore, produissetque in con-

cionem suafurus concordiam Byzantiis seditione ciuili tumultuantibus, statim populi risus obortus est, ex ipso corporis habitu. At ille, *Quid ridetis eius, cum tale corpus habeam? uxor habet multo tuis obeforem: Et tamen concordet quoduis grabatulum capit ambo; discordes, ne tota quidem domus.*

Pax tranquilla, mitis, candida, pulchra, dulcis, iucunda, grata, secunda, & salutaris dicta est ab antiquis scriptoribus. Cicero *Philipp.* 8. dixit, [leges, aut iudicia esse non possunt, pace sublata.] *Bachylides* ait: *Res maximas mortali- bus producit pax: nempe diuitias, & suauissimorum cantuum flores. Hec efficit, ut in pulchris Dei aris, bonis flauis flammis partes mandentur, & lanigenarum pecudum. Hac facit ut gym- nasia, iuuenes, & tibias, communiaque curent. Tum in ferro li- gatis scutorum ansis nigrarum aranearum tela, insunt, & hasta praeferrata, ancipitesque gladii iacent: nec amplius aene resonant tuba, neque dulcem auferit somnum a genis pugna tumultus, qui tabefacit animum. Quin dulcium conuiuorum pleni sunt uici: & amatorie cantilenae flammis.* Hebraei nomine pacis intel- ligunt omne bonum, felicitatem, prosperum rerum statu- tum, incolumitatem, salutem. Vnde hac voce vruntur in salutationibus bene precantes. Est pax non solum con- cordia duorum, vel plurium, sed etiam partium, & volun- tatum in homine dissidentium redintegratio, & reconcilia- tio: Vnde opponitur perturbationi, confusione, & se- ditioni.

Cic. in Latio. Amicitia nihil aliud est, nisi omnium diuinarum humana- runque rerum cum beneuolentia & charitate summa consen- sio: qua qua quidem, haud scio, an excepta sapientia, quid- quam melius homini sit à Deo immortali datum.

Idem ibidem. Amicitiam omnibus rebus humanis anteponamus: Ni- hil enim tam natura aptum, tam conueniens ad res secundas, vel aduersas. *Quae uidentur uilia, honores, diuitiae, volupta- tes, & cetera generis eiusdem, hac amicitia nunquam antepone- da sunt. Amicitia plurimas res continet, quoquo te uertaris, pre- sto est, nullo loco excluditur: nunquam inuestigata, nunquam molesta est. Itaque non aqua, non igne, non aere, (ut aiunt) plu- ribus locis utimur, quam amicitia: Nam & secundas res splen- didiores facit amicitia, & aduersas pariter, communicansque leuiore: nec debilitari animos, aut cadere patitur, uerum etiam iam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod sui in- uentur.*

[Quocirca & absentes adsunt, & gentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficile, mortui uiuant. In amicitia omnia insunt, quae putant homines appeten- da, honestas, gloria, tranquillitas animi, atque iucunditas. Ut cum hac adsint, beata uita sit, & sine his esse non possit.]

Lib. 1. de Fini- bus. [Omnium rerum, quas ad beate uiuendum natura pa- rauerit, nihil est maius amicitia nihil ubertius, nihil iucun- dius. Cum solitudo & uita sine amicis, infelicitatum, & me- tus plena sit. Ratio ipsa monet amicitias comparare, qui- bus partis conseruatur animus, & à spe pericendarum vo- luptatum se iungi non potest.

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his o- perae nostrae uicaria fides amicorum supponitur: quam qui laedit, oppugnat commune omnium praesidium, & quantum in ipso est, disturbat uitae societatem: non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis utilis: idcirco amicitiae comparantur, ut commune com- modum mutuis officiis gubernetur.]

Li. 1. de Natu- ra Deo- rum. [Charum uerbum est Amoris, ex quo ipsum nomen amicitiae est ductum, quam si ad fructum nostrum refere- mus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quaedam utilitatum suarum. Prata & atua, & pecudum greges diliguntur isto modo, quod fructus ex iis capiuntur: hominum charitas, & ami- citia gratuita est.]

Lib. 2. offic. [Cum in amicitia, quae honesta non sunt, postulantur, religio, & fides amicitiae anteponatur.

Amicitia hoc praestat propinquitati, quod ex propin-

quitate beneuolentia tolli potest, ex amicitia non potest. Amicitia uirtutum adiutrix à natura data est, non uicio- rum comes. Amicitia sine uirtute nullo modo esse potest. Item amicitia orta mihi uidetur à natura potius quam ab indigentia. Serpit amicitia nescio quo modo per omnem uitam. In amicitia, nisi (ut dicitur) apertum pectus vi- deas, tumque ostendas, nihil fidem, nihil exploratum habeas.]

Amicitia, inquit Valerius lib. 4. cap. 7. *vinculum est po- tens, & praualidum, neque uia ex parte sanguinis uirtutibus infe- rius: hoc etiam certius & exploratius, quia illud nascendo fors fortuitum opus, hoc unius cuiusque solido iudicio incocta volun- tas contrahit. Sincera fidei amici praecipue in aduersis rebus cog- noscuntur, in quibus quidquid praestatur, totum à constanti be- neuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus maiori ex parte adu- lationi, quam charitati erogatus, certe suspectus est. Idem: Ma- gna, inquit, sunt uices amicitiae, mortis contemptum ingenerare, uita dulcedinem extrinquare, crudelitatem manifestare, odium in amorem conuerrere, poenam beneficio compensare possuerunt. Haec ille post narratam historiam Damonis & Pythiae.*

C A P. VI.

De Misericordia in proximum.

SANCTUS THOMAS *secunda secunda, quasi. 30.* agens de cha- ritatis effectu, qui est misericordia, ibi uidetur signifi- care, misereri, esse actum charitatis, ac proinde, miseri- cordiam esse charitatem.

In praesenti itaque loco agam de misericordia, quae est quoddam charitatis officium, & opus.

Primo quaeritur, An misericordia sit uirtus? Aristoteles lib. 2. *Ethicor. cap. 7.* inter uirtutes duodecim, quas numerat, misericordiam non ponit. Sensit uidelicet ille, ut uidere est lib. 2. *Rhetoric. c. 9.* ut ait S. Thomas *secunda secunda, q. 30. art. 3. ad 4.* Misericordiam, esse animi affectum, non uirtutem. At Cicero *ad finem Orationis pro Ligario, qua incipit: Nouum cri- men, cum de Caesaris laudibus loqueretur, ait: Nulla de uir- tutibus tuis, nec admirabilior, nec gratior misericordia est. S. Au- gustinus lib. 9. de Ciuitat. cap. 5.* uirtutem uocat miseri- cordiam, quae ita ratione seruit, ut conseruetur iustitia, siue cum tribuitur indigenti, siue cum ignoscitur poenitenti.

S. Thomas *secunda secunda, quasi. 30. art. 3.* probat, miseri- cordiam esse uirtutem, quia est habitus quidam recte ra- tioni consentaneus, quo indigentiam alterius subleua- mus. Item misericordia est uirtus moris, temperat enim animi affectus, ut tradit S. Thomas *secunda secunda, quasi. 30. art. 3. ad 4.* Item, misericordia est ad alterum. Idem S. Tho- mas *ibidem art. 1. ad 2.* Et tamen non est pars, uel species iustitiae, sed filia charitatis: est enim gratuita, sicut chari- tas. Iustitia ex debito tribuit alteri, misericordia gratis & liberaliter ex charitate in alterum: unde ut *idem ibidem ad 1. ait S. Thomas, Deus miseretur ex amore, quo nos amat. Misericors proprie non est quis erga seipsum, unde cum mala sustinet, & indiget aliquo, dolet, & tristatur, non mi- seretur. Idem S. Doctor eodem loco, art. 1. ad 2. Imo, ut ait*

ibidem, in malis eorum, qui sunt maxime nobis natura coniuncti, ita ut sint aliquid nostri, ut filii & parentes, potius dolemus, quam miseramur: in senes & sapientes, ait S. Thomas, cadit maxime misericordia, quia uident se posse facile in miseriam deuenire. Item imbecilles, & formidolosi sunt magis misericordes, quam opulenti, validi, potentes, & felices, qui non ita facile credunt se posse mala pati. Insuper irati & audaces difficile miserentur, teste eodem S. Do- ctore. Superbi itidem, quia contemnunt ceteros, & putant miseros digne aduersis & malis affici. In Deum cadit mi- sericordia: Proprium enim eius est, canit Ecclesia, misereri semper, & parcere. Psalm. 144. dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius: non quod misereatur Deus ex aliquo af- fectu, sed ex charitate, qua amat quos condidit.

S. Thomas *eadem parte, & quaestione artic. 4.* ostendit

Secun- da se- cunda, q. 30. art. 2. ibi. ar. 2. ad 3.

charita-